

Dr hab. Marek Kośny, prof. nadzw. UE
Katedra Ekonometrii i Badań Operacyjnych
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

RECENZJA

pracy doktorskiej Pana mgr. Łukasza Borowieckiego pt. „Social Capital in Poland: Determinants, Historical Roots and Trends”

Przedłożona do oceny rozprawa, przygotowana przez Pana mgr. Łukasza Borowieckiego pod kierunkiem Pana dr. hab. Adama Szulca, prof. nadzw. SGH, podejmuje bardzo aktualny i ważny temat kapitału społecznego. Tematyka ta jest stosunkowo nowa i niezbyt szeroko analizowana dotychczas w polskiej literaturze. Poziom kapitału społecznego wydaje się tymczasem mieć fundamentalne znaczenie dla oceny perspektyw zmian sytuacji społeczno-ekonomicznej Polski, a szczególnie dla możliwości zagwarantowania trwale wysokiego tempa wzrostu gospodarczego.

Dysertacja podzielona jest na 5 części: wstęp, trzy rozdziały oraz zakończenie. We wstępie Autor przedstawia obszar badawczy, wstępnie charakteryzuje metody badawcze, jakie zostały wykorzystane w pracy oraz prezentuje hipotezy badawcze. Część ta stanowi czytelne i jasno sformułowane wprowadzenie w tematykę rozprawy, sygnalizując jednocześnie najważniejsze zagadnienia, jakie zostaną w niej poruszone.

Pierwszy rozdział rozprawy (oznaczony jako część druga) poświęcony jest przeglądowi piśmiennictwa. Autor wskazuje w nim na kilka zasadniczych kwestii, dotyczących problematyki kapitału społecznego. Prezentuje krytyczny przegląd definicji kapitału społecznego. Następnie przedstawia obszary, dla których poziom kapitału społecznego ma istotne znaczenie oraz czynniki, które wpływają na poziom kapitału społecznego określonych grup osób. Ostatnia część tego rozdziału poświęcona jest problematyce kształtowania się poziomu kapitału społecznego w innych krajach oraz zaprezentowaniu na tym tle specyfiki

sytuacji Polski. Przeprowadzony przez Autora przegląd literatury oceniam wysoko. Po pierwsze, stanowi on logiczną całość, w której Autor z dużą swobodą prowadzi czytelnika przez kolejne zagadnienia. Po drugie, Autor ukazuje prezentowane zagadnienia szeroko – wskazując na różnice w podejściu do tematu poszczególnych autorów oraz próbując odnaleźć najważniejsze podobieństwa i różnice. Ze względu na tematykę rozprawy zabrakło mi jednak w tej części większego odniesienia do literatury polskojęzycznej – zagadnienia te nie są rzeczywiście analizowane w Polsce bardzo szeroko, niemniej jednak istnieje znacznie więcej opracowań, niż wynikałoby to z recenzowanej pracy (por. np. monografia pt. Kapitał społeczny jako czynnik rozwoju gospodarczego w skali regionalnej i lokalnej w Polsce, autorstwa J. Działka).

Drugi rozdział (oznaczony jako część trzecia) charakteryzuje, wykorzystane w części empirycznej dysertacji, metody analizy danych oraz źródła danych. Szczególnie interesujące i godne podkreślenia jest odwołanie się przez Autora do wyników spisów ludności z okresu międzywojennego. Tego typu analizy wpisują się w szerszy kontekst poszukiwania możliwie precyzyjnych źródeł historycznych, pozwalających wyjaśnić długookresowe zależności (por. np. prace T. Piketty'ego i jego współpracowników). Zastrzeżenia budzi natomiast w tym rozdziale dosyć lapidarny opis wykorzystanego aparatu ekonometrycznego. Autor nie odnosi się m.in. do problemu dopasowania modeli oraz weryfikacji zbioru zmiennych objaśniających. Mając świadomość, że jest to obecnie dosyć powszechna praktyka, prosiłbym jednak Autora o szersze odniesienie się do tego zagadnienia w przynajmniej dwóch aspektach. Pierwszym z nich jest poziom dopasowania – dla większości rozważanych modeli różne odmiany współczynnika R^2 nie przekraczają wartości 0,03. Jak więc, w takim kontekście, należy ocenić wiarygodność uzyskanych wyników? Drugą kwestią jest interpretacja wyników estymacji modelu, gdy część współczynników dla zmiennych objaśniających nie jest istotna statystycznie.

Trzeci rozdział (oznaczony jako część czwarta) zawiera szeroką analizę empiryczną kapitału społecznego w Polsce. Autor odnosi się w niej do problemu specyfiki kapitału społecznego w Polsce. Za szczególnie interesujące uznaję rozważania wskazujące na ograniczenia standardowych sposobów pomiaru kapitału społecznego, które wydają się niedoszacowywać poziom kapitału tego typu w Polsce. Ocena poziomu kapitału społecznego

na podstawie obserwacji zjawisk, które zgodnie uznawane są za przejawy wysokiego poziomu tego kapitału, jest nowatorska i zasługuje na szczególne podkreślenie. Nowatorski charakter mają również rozważania oparte na danych z okresu międzywojennego. Uznaję je za bardzo ciekawą część analizy, chociaż chciałbym podkreślić, że jest ona nie do końca przekonująca. Po pierwsze bowiem, współczesne dane, dostępne w zbiorze Diagnozy Społecznej na poziomie powiatów, nie są reprezentatywne dla tych jednostek terytorialnych. Należy to wyraźnie zaznaczyć w tekście, ponieważ czynnik ten mógł istotnie wpłynąć na uzyskane wyniki. Po drugie, nieco problematyczny wydaje się dobór zmiennych ze spisów powszechnych – chociaż zapewne jest on uwarunkowany dostępnością danych. Po trzecie, interpretacja uzyskanych wyników nie uwzględnia problematyki procesów germanizacyjnych. Szczególna intensywność działań prowadzonych na terenie zaboru pruskiego, mających na celu scalenie tych terenów z resztą kraju, wydaje się bowiem czynnikiem, który mógł istotnie wpłynąć na postawy osób czujących się Polakami.

Ostatnia, piąta część dysertacji zawiera podsumowanie rozważań oraz odniesienie do sformułowanych we wstępie hipotez. W kontekście przedstawionych tam rozważań chciałbym odnieść się do stwierdzenia zaprezentowanego na str. 131-132 i sformułować drugie pytanie do Autora, dotyczące pozytywnego wpływu na poziom kapitału społecznego migracji po I wojnie światowej. Jak w kontekście tych wyników zinterpretować poziom kapitału społecznego na terenach, na których odnotowano znaczące migracje po II wojnie światowej (zwłaszcza tereny należące przed wojną do Niemiec)?

Recenzowana rozprawa Pana dr. Łukasza Borowieckiego stanowi interesujące i dojrzałe dzieło. Ukazanie wieloaspektowości problematyki kapitału społecznego oraz sposobu jego pomiaru, a także dobrze uzasadniona empirycznie polemika z twierdzeniem o niskim poziomie kapitału społecznego w Polsce, niewątpliwie zasługują na uznanie i stanowią oryginalny wkład naukowy Doktoranta. Za oryginalny i cenny wkład uznaję także próbę oceny poziomu kapitału społecznego na podstawie analizy zjawisk, przyjmowanych powszechnie za uwarunkowane przez poziom kapitału społecznego.

Hipotezy badawcze zostały w rozprawie sformułowane w sposób poprawny oraz zweryfikowane w sposób przekonujący. Autor wykazał się przy tym szeroką,

interdyscyplinarną wiedzą, w tym wiedzą teoretyczną w zakresie ekonomii. Dobór literatury, sposób argumentowania oraz uzyskane wyniki wskazują jednoznacznie na umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Doktoranta.

Na podkreślenie zasługuje także przygotowanie dysertacji w języku angielskim, co może ułatwić dotarcie z jej głównymi tezami do odbiorców poza Polską. Ma to szczególne znaczenie w kontekście analizowanej tematyki – jednym z celów pracy było bowiem wskazanie na ograniczenia, na jakie natrafia wykorzystanie uniwersalnej metodologii w kontekście specyficznych uwarunkowań danego kraju lub regionu.

Wysoko oceniam również formalną stronę rozprawy. Zastrzeżeń nie budzi ani jej układ, ani struktura. Rozprawa przygotowana została także bardzo starannie od strony edycyjnej.

Niezależnie od wysokiej oceny całości rozprawy, Autor nie ustrzegł się pewnych uchybień, które wskazane zostały poniżej w kolejności, w jakiej pojawiły się w recenzowanej pracy:

- Strona X: powinno być Główny Urząd Statystyczny zamiast Główny Instytut Statystyczny.
- Strona 28, wykres 1 (i kolejne): kody krajów, umieszczone na wykresach, powinny zostać objaśnione.
- Strona 15: definicja jest niepotrzebnie powtórzona (podana została już wcześniej na stronie 7).
- Strona 31, wykres 2: przedstawiona zależność wygląda na zdecydowanie nieliniową.
- Strony 41-42: prace cytowane są niejednolicie (na stronie 42 wymienione są cztery nazwiska, podczas gdy stronę wcześniej Autor zapisał „Putnam et al., 1993” dla pracy mającej trzech współautorów).
- Strona 51: pozycji Growiec (2010) brakuje w spisie literatury.
- Strona 60: kodowanie dla pytania nr 3 jest niepoprawne, ponieważ nie można zaznaczyć jednocześnie wszystkich odpowiedzi.

- Strona 61, tabela 4: powinno być „standard deviation” zamiast „standard distribution”.
- Strona 61, wykres 4 (i kolejne): czy na wykresach przedstawione zostały dane ze wszystkich lat? Nie wynika to jednoznacznie z opisu wykresu.
- Strona 73: czy rzeczywiście poprawne jest stwierdzenie: „the finding that people living in bigger cities are more trusting goes against the indications in the literature”?
- Strona 74, tabela 11 (i kolejne): jak dokładnie są definiowane zmienne? Np. w tabeli 11 nie jest to oczywiste dla „municipality size”, natomiast w tabeli 20 dla większości zmiennych objaśniających.
- Strona 74, tabela 11 (i kolejne): brak opisu, co oznaczają wartości w nawiasach. Można się tego domyślić, ale powinno to być jednoznacznie wskazane.
- Strona 76: określenia „strongly correlated” nie można użyć w wypadku, gdy $r = 0,34$.
- Strony 81-83: informacje odnośnie do dochodu do dyspozycji nie są osadzone w odpowiednim kontekście, więc trudno na ich podstawie wyciągać jakiegokolwiek wnioski.
- Strona 82, tabela 14: dlaczego grupę referencyjną stanowią niepełnosprawni?
- Strona 86: na jakiej podstawie można twierdzić, że „education is strongly positively correlated to trust”? To absolutnie nie wynika z danych zaprezentowanych w tabeli 15.
- Strona 99, wykres 12: w tytule oraz w opisie osi pionowej podane zostały inne okresy.
- Strony 102-103, wykresy 16-17: zależności pomiędzy zmiennymi są słabe, co należałoby wyraźnie podkreślić w tekście i odpowiednio opisać.

Przedstawione uwagi, mimo że dosyć liczne, dotyczą jednak szczegółowych aspektów ocenianej pracy. Dlatego nie wpływają one istotnie na ogólny, bardzo pozytywny obraz ocenianej dysertacji.

Podsumowując recenzję stwierdzam, że praca doktorska Pana mgr. Łukasza Borowieckiego pt. „Social Capital in Poland: Determinants, Historical Roots and Trends” spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, wyrażone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki. Tym samym wnoszę o dopuszczenie jej do publicznej obrony. Uznając wysoki poziom recenzowanej pracy doktorskiej wnoszę jednocześnie o wyróżnienie jej stosowną nagrodą.

Stanisław

Wrocław, 27 października 2016 r.